

Rentmeester over de Afvalwaterpersleiding

Voorgeschiedenis

In de geschiedenis van een regio worden perioden van rustig beheer afgewisseld door pieken van verhoogde activiteiten. Zo'n piek brak voor westelijk Brabant aan toen na 1945 de waterverontreiniging maatschappelijk onaanvaardbaar werd en de technische en bestuurlijke middelen beschikbaar kwamen om het afvalwater te zuiveren.

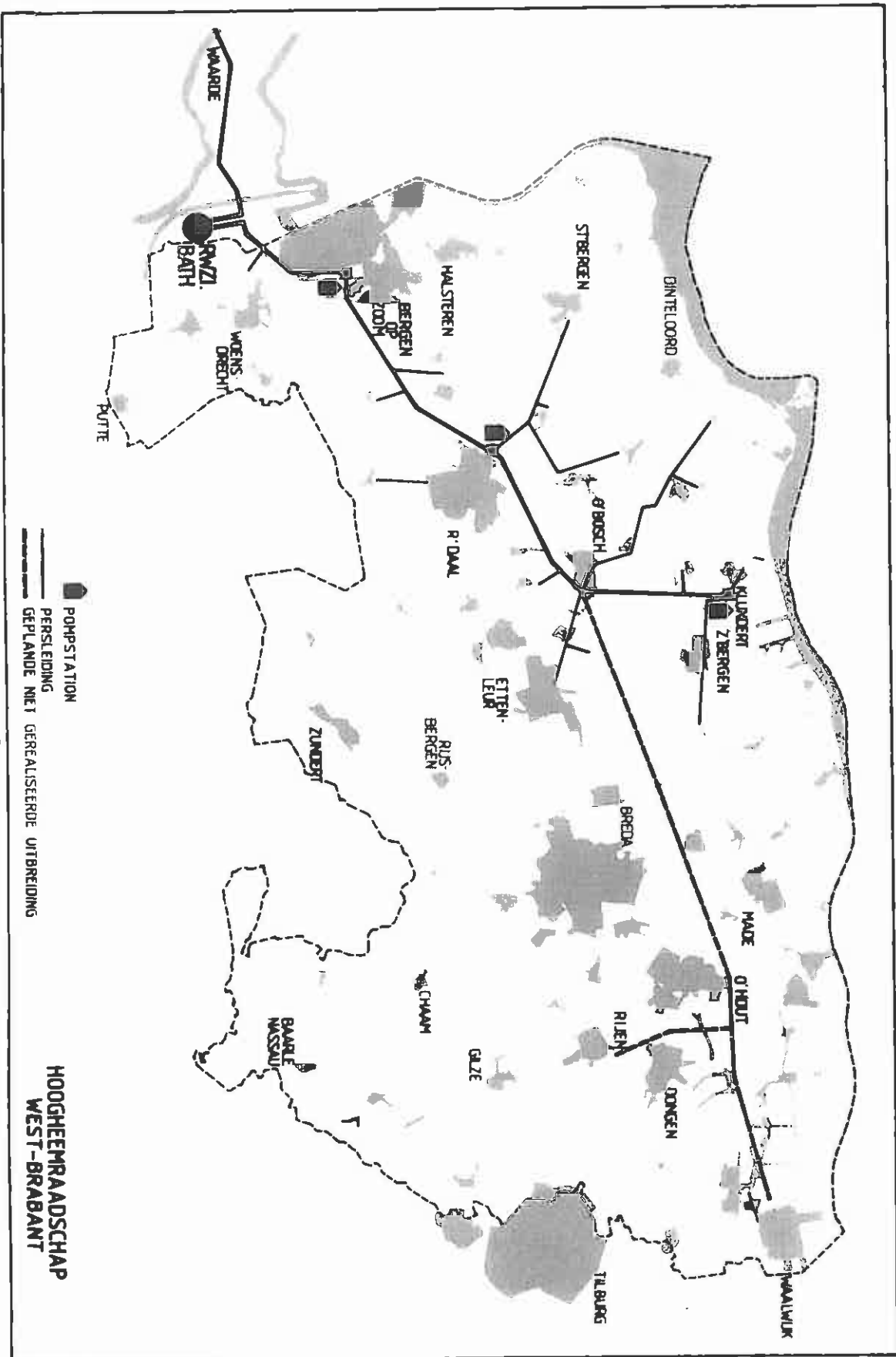
Ir. Pieter van der Burgh kwam als eerste directeur technische dienst van het waterschap West-Brabant in functie op het cruciale moment (1 februari 1972) dat een noodzakelijk vliegende start in de aanpak van de watervervuiling onmogelijk werd gemaakt door het wegvallen van een gezonde financieel-economische grondslag.

Voor een goed begrip van deze situatie realiseer de lezer zich dat mees-tentijds zuiveringstechnische werken worden voorbereid en uitgevoerd door het met de zorg voor de waterkwaliteit belaste waterschap. In het West-Brabantse was het juist andersom: de in aanbouw zijnde afvalwaterpersleiding c.a. (A.W.P.) vroeg om daarop toegesneden beheer en bestuur i.c. een waterschap.

Aldus luidde immers in 1964 het advies van de „Commissie Kortmann” die geconfronteerd met de gigantische vervuiling van vooral de agrarische industrie koos voor afvoer daarvan en lozing op de Westerschelde.

Met deze keus werd het in de toekomst stagnante Oosterscheldebekken ontzien en werd ook voorzien in de bijzondere aard (lederindustrie) en wijze van lozen (vlas- en suikerindustrie tijdens de campagne) van het afvalwater. Een pijp van meer dan 100 km lengte zou vanaf het Dongegebied tot Waarde 1 à 2 miljoen i.e. naar de Westerschelde transporteren.

Door de aanleg daarvan zou westelijk Noord-Brabant als vestigingsplaats voor industrie met moeilijk zuiverbaar afvalwater worden open-

gesteld, aldus de slotconclusie van de commissie Kortmann.

Welnu, dat laatste heeft men geweten in West-Brabant.

Nog voordat het jonge waterschap in 1970 werd opgericht viel in 1968 de regeringsbeslissing waarbij de vestiging van Shell Nederland Chemie in Moerdijk mogelijk werd gemaakt.

Lozing van gezuiverd afvalwater op het Hollandsch Diep werd niet toegestaan, zodat voor Shell een versnelde aanleg van de A.W.P. noodzakelijk was.

Eind 1968 kreeg het adviesbureau Bongaerts en Kuyper opdracht van de provincie het rapport Kortmann te aktualiseren en de A.W.P. van Moerdijk naar de Westerschelde te realiseren.

Zo kon het gebeuren dat het waterschap West-Brabant bij het begin van zijn bestaan werd geconfronteerd met de A.W.P. Op zich was dat geen probleem want de aangelegde leiding paste in het totaal bestrijdingsplan voor Westelijk Noord Brabant. In dit plan was evenwel steeds uitgegaan van vrije lozing op de Westerschelde, zonder heffing en zonder zuivering.

Immers, nog in 1966 had dr. ir. Eggink aangetoond dat het Westerschelde estuarium in staat was 16 miljoen i.e. onschadelijk te maken.

De invoering van de W.V.O., de groeiende maatschappelijke weerstand tegen ongezuiverd lozen en de gewenste voorbeeldfunctie tegenover onze zuiderburen deden het tij evenwel spoedig keren. Op 24 februari 1972 antwoordt minister Drees op Kamervragen dat zuivering aan het eind van de A.W.P. niet mocht worden uitgesloten. Binnen een maand na zijn indiensttreding zag ir. van der Burgh de sanering van het afvalwater-vraagstuk in West-Brabant derhalve belast met een dubbele hypotheek, te weten zowel de exploitatie van een op vrije afvoer en expansieve ontwikkelingen gebaseerd persleidingensysteem als de bouw en exploitatie van een zuivering op het eind daarvan. En bij deze financiële tegenvaller zou het niet blijven!

Worsteling om de rentabiliteit van de A.W.P.

Met dezelfde direkte en systematische aanpak die zijn onderzoeken

bij rijkswaterstaat kenmerkten stortte van der Burgh zich in de rekenpartijen die nodig waren om het rijk te overtuigen van de financiële handicap die het Waterschap West-Brabant bij zijn geboorte had meegereggen. Nog in september van het jaar 1972 verschijnt de nota Rentabiliteit A.W.P.-projekt. Berekend wordt dat sanering door zuivering ter plaatse dan wel door afvoer en vrije lozing op de Westerschelde ongeveer evenveel kost (f 130 miljoen) doch dat rijkssubsidies nodig zijn ter grootte van circa f 50 miljoen respectievelijk f 90 miljoen om de extra kosten van zuivering respectievelijk heffing aan het eind van de A.W.P. te compenseren. Bovendien wordt de versmalling van het draagvlak gesignaleerd door het anticiperen van bedrijven op de W.V.O. en de teruglopende industriële groei, dit alles betrokken op een A.W.P. die juist uitgelegd was op expansie. Bijna 1.000.000 i.e. vallen vrijwel weg omdat de suikerfabrieken hun afvalwater drastisch saneren. Een lichtpunt is dat het afvalwater van de leerindustrie goed biologisch afbreekbaar blijkt te zijn zodat zuivering ter plaatse mogelijk is; de misinvestering van een A.W.P.-aantakking naar het Dongegebied kan door tijdige besluitvorming nog juist worden voorkomen. Ondertussen was de capaciteit van persleidingen en gemalen tussen Hoeven en Waarde wel op dit aanbod afgestemd en was zelfs het gedeelte tussen het Schelde-Rijnkanaal en Waarde daartoe dubbel uitgevoerd.

Na aanbieding van de rentabiliteitsnota aan het provinciaal bestuur wordt de strijd voor een verantwoorde exploitatie van de A.W.P. op dat niveau overgenomen in de vorm van een breed samengestelde werkgroep. Wanneer in december 1974 het verslag van deze werkgroep verschijnt wordt de vrees van het waterschap West-Brabant bevestigd.

Bij uitvoering van het bestrijdingsplan zullen de heffingen in enkele jaren verdubbelen van f 16,- in 1974 tot boven de f 30,- per i.e. Bedrijven zullen dan tot maximale sanering overgaan en wellicht naar België uitwijken. Door versmalling van het draagvlak zal een spiraalbeweging kunnen ontstaan waarvan vooral de huishoudelijke vervuilers en de regio als geheel de negatieve gevolgen zullen ondervinden.

In het verslag wordt als oorzaak van de sterke kostenstijging aangewezen

de overdimensionering van de zuiveringswerken van Breda maar vooral de overcapaciteit van de A.W.P.

Vanuit een beperkt financieel standpunt bekeken zou de A.W.P. het beste kunnen worden verlaten en plaatselijk zuiveren bevorderd danwel zou met de A.W.P. ongezuiverd op de Westerschelde moeten worden geloosd. Het eerste zou leiden tot grotere belasting met effluenten van de binnenwateren in West-Brabant en van de Deltawateren. Het tweede was strijdig met het beleid van de centrale overheid. Derhalve diende de oplossing gevonden te worden binnen de structuur van het bestaande bestrijdingsplan.

Daaruit vloeide onder meer de aanbeveling voort om tot compensatie van de onderbezettingsverliezen van de A.W.P. te komen door dekking daarvan door hogere overheden. De mogelijkheden daartoe reikt het waterschap West-Brabant aan door de aansluiting van zoveel mogelijk kernen op de bestaande A.W.P. te bepleiten. Provincie of rijk zouden in de kosten daarvan bij moeten springen.

Vooraf richt men zich op het rijk omdat het de rijks-Deltawerken zijn die daarvan zullen profiteren.

Achteraf kan men aan de hand van de dossiers nauwelijks meer bevroeden hoeveel gedetailleerde becijferingen van alle alternatieven er nodig waren om tot vorenstaande conclusies en aanbevelingen te komen.

Tussen alle verslagen en rapporten in de dossiers bevindt zich evenwel een eenvoudig briefje van gedeputeerde A.W. Brugman, voorzitter van de werkgroep, waarin hij zijn persoonlijke dank uitspreekt en grote waardering kenbaar maakt jegens van der Burgh voor het zeer vele werk dat deze voor het opstellen van het rapport heeft verricht. Een dergelijk bepaald niet alledaagse correspondentie geeft meer dan dikke bijlagen bij het rapport aan, waar het zwaartepunt van de worsteling om een rendabele A.W.P. was gelegen.

Er breekt nu een periode aan van intensief bestuurlijke correspondentie en overleg met „Den Haag”; op ministerieel niveau is er wel bereidheid

om naar West-Brabant te luisteren maar de zorgen voor de afsluiting van de Oosterschelde, met vaste dam of stormvloedkering wegen voorshands zwaarder. Uit ambtelijke correspondentie valt op te maken dat het departement van Verkeer en Waterstaat overtuigd raakt van de noodzaak tot een financiële handreiking aan West-Brabant. De vorm daarvan zal echter zodanig moeten zijn dat andere zuiverende instanties daar geen rechten op bijdragen of subsidies van het rijk aan kunnen ontlennen.

Het waterschapsbelang van een volbelaste A.W.P. en het rijksbelang van een zo weinig mogelijk belast Zoomeer komen tenslotte bij elkaar in het voorstel van rijkszijde om een bijdrage van 41% op grond van de Deltawet te verlenen in de aansluiting van 21 woonkernen op de A.W.P.

Het afvalwater van de beide excentrisch gelegen gemeenten Dinteloord en Willemstad zal ter plaatse gezuiverd kunnen worden evenals dat van Halsteren. Daarnaast zal het rijk voor 44% bijdragen in de stichtingskosten van een centrale zuiveringsinstallatie aan het eind van de A.W.P.

Het mag een groot succes voor het bestuur van het hoogheemraadschap West-Brabant en zijn directeur technische dienst worden genoemd, wanneer bovengenoemd voorstel in de brief van de minister van Verkeer en Waterstaat d.d. 5 september 1977 wordt vastgelegd. Het waterschap zal daarmee in staat zijn de toevetrouwde taak zonder verdere financiële steun te vervullen.

Beheer en uitbouw A.W.P.

Wie uit het bovenstaande zou afleiden dat uitsluitend financiële zorgen het waterschap kwelden vergist zich. De onderbelasting van de A.W.P. bracht ook een aantal technische bezwaren aan het licht. In een intern rapport van 1976 „De A.W.P. nu en in de toekomst” gaat van der Burgh uitvoerig op deze bezwaren in.

Het geringe aanbod van afvalwater veroorzaakt zodanig „pendelen” van de pompen dat de kosten van onderhoud hoog oplopen en zelfs tot tweemaal toe brand in het persstation Roosendaal ontstaat.

De vier persstations zullen òf permanent moeten worden bewaakt òf er

dient een kostbaar signaleringssysteem van storingsbronnen te komen.

Voorts zal het nauwelijks met huishoudelijk afvalwater verdunde agresieve industriële afvalwater leiden tot aantasting van de betonbuizen en de rubber buisverbindingen zodat ernstige bodemverontreiniging dreigt.

Het één met het ander leidde tot de onontkoombare conclusie dat uit veiligheidsoverwegingen op zijn minst een tweede leiding moet worden aangelegd tussen Moerdijk en het Schelde-Rijnkanaal. De kosten van deze leidingverdubbeling: f 40 miljoen gulden.

Al deze zorgen hingen echter samen met de onderbelasting zodat het geen wonder is dat in een andere nota wordt geconstateerd dat alles bij de A.W.P. in veelvoud aanwezig is doch dat het enige dat ontbreekt is voldoende afvalwater.

In dit alles komt echter verandering wanneer de 21 kernen in hoog tempo onder inschakeling van het adviesbureau B.K.H. en sub-adviseurs worden aangesloten en een toenemende afvalwaterstroom normale bedrijfscondities in de A.W.P. doet ontstaan.

Bij het begin van deze periode van uitbouw van de A.W.P. wordt directeur van der Burgh tot dijkgraaf geroepen: zijn bestuurlijke bemoeienis met de A.W.P. kan zich nu tot hoofdpunten beperken.

Als zodanig dient zeker gerekend te worden de stankhinder die optreedt, eerst in Waarde en later in Hoeven, wanneer in 1974 het persstation aldaar gereed komt. De stankklachten in Hoeven leiden, aangewakkerd door sensationele berichtgeving in de pers, tot een zwarte bladzijde in de geschiedenis van het hoogheemraadschap West-Brabant en zijn dijkgraaf. Opgezadeld met een „open” transportsysteem bestemd voor industrieel afvalwater uit het industrieterrein Moerdijk kan het hoogheemraadschap aanvankelijk weinig meer doen dan provisorische voorzieningen treffen en trachten het vertrouwen te herwinnen.

Bij nader onderzoek blijkt de onderbelasting van de A.W.P. echter voor het eerst een voordeel op te kunnen leveren. De aanpijping Dongegebied naar Hoeven was immers niet gerealiseerd, zodat het mogelijk was met de afvalwaterstroom uit Moerdijk het persstation Hoeven te bypassen.

Hoezeer de stankklachten een eigen leven waren gaan leiden blijkt uit het aanhouden daarvan, ook toen de eigenlijke bron was weggenomen. Pas toen een op grote schaal ingesteld bevolkingsonderzoek geen enkel verband met opgetreden ziekteverschijnselen in Hoeven aantoonde verstomden de klachten.

Later kon het persstation als zodanig geheel buiten werking worden gesteld omdat kelders en pompen niet meer nodig waren. Het moet een trieste ervaring voor de nog niet lang daarvoor benoemde dijkgraaf zijn geweest om onnodig en ten onrechte zo in de publiciteit te komen als dit in Hoeven is geschied.

Hoeveel positiever verliep de oplossing van de stankoverlast in Roosendaal en ook in Moerdijk.

Hoewel vooral in Roosendaal op grote schaal stankhinder werd onderzocht -op de directe oorzaak daarvan wordt straks teruggekomen- lukte het door gezamenlijk optreden van gemeente en hoogheemraadschap de vertrouwensrelatie met omwonenden en actiecomité te herstellen. Nieuwe toepasbare technologie namelijk compostfilters ter zuivering van de stanklucht en slagvaardig bestuurlijk handelen inzake goedkeuring en financiering maakten dat binnen een half jaar de klachten tot het verleden behoorden.

Intussen worden met betrekking tot de gevaren die de A.W.P. zouden bedreigen namelijk storingen en corrosie ook positieve geluiden vernomen. De neopreen buisverbindingen blijken niet te worden aangetast en ook de coating van de betonbuizen blijft vrijwel onbeschadigd zijn functie vervullen. Het signalerings- en afschakelsysteem voor alle toeleverende gemalen wordt verder geperfectioneerd zodat de aanzwellende afvalwaterstroom goed door de A.W.P. wordt verwerkt. Zouden de problemen achter de rug zijn?

In 1981 wordt de capaciteit van het persleidingsysteem met gemalen voor het eerst doorgemeten. Het blijkt dat de capaciteit op het traject Moerdijk-Hoeven 20 á 25% onder de ontwerpcapaciteit ligt. Dit leidinggedeelte lijkt sterk vervuild, evenals het daarop aansluitende traject Hoeven-Roosendaal. Het laatste is begrijpelijk omdat dit sterk overge-

dimensioneerde gedeelte - destijds mede bedoeld om het Dongegebied op aan te takken - funktioneert als bezinkbekken.

De grote weerstand van het traject Moerdijk-Hoeven roept echter vraagtekens op die onrustbarend worden wanneer bij volgende metingen de capaciteit met meer dan 30% terugloopt. Zal de A.W.P. dan toch nog te klein blijken om het afvalwater van Zevenbergen en andere kernen met het industrieel afvalwater van Moerdijk te transporteren? Is er sprake van langzaam dichtslibben waardoor er op termijn risico's dreigen voor de continuïteit van de industrie in Moerdijk.

Dijkgraaf van der Burgh herinnert zich zijn vroegere voorstel voor een tweede pijp en laat dit voor de zekerheid in de meerjarenraming opnemen. Zorgvuldige inspectie en onderzoek wijst in '82/'83 tenslotte uit dat de A.W.P. vooral aan het begin aangroeit met ketelsteen, dat gevormd wordt uit het carbonaat van de industrie en de calcium-ionen van het huishoudelijk afvalwater. Verhoging van de zuurgraad bij de bron doet het scalingproces afnemen maar veroorzaakt tevens een uitstoot van zwavelwaterstof met eerder beschreven stankklachten als gevolg. De A.W.P. bleek eens te meer een beheersobject dat moeilijk in zijn gedragingen is te voorspellen. Hoewel er nog ijverig gestudeerd wordt op het stoppen van de scalevorming en het verwijderen van de scalelaag wijzen nadere inspecties uit dat de A.W.P. zich thans redelijk stabiel gedraagt.

Dit mogelijke blijk van volwassenheid van een project dat van der Burgh vele kopzorgen heeft gegeven, zal hem bij het scheiden van de markt zeker tot geruststelling zijn.

Epiloog

Welke lessen zijn er uit het bovenstaande te trekken?

Allereerst deze - met betrekking tot het beheer - dat het A.W.P.-project een volstrekt uniek project was en is, maar als zodanig aanvankelijk niet herkend is. Het over 60 km gezamenlijk transporteren van afvalwater van chemische industriën en huishoudelijk afvalwater - en vervolgens zuiveren - wordt nergens ter wereld vertoond. Dat betekent dat ook een volwassen A.W.P. voortdurend kritische begeleiding behoeft, gericht op

al hetgeen zich kwantitatief en kwalitatief in de pijp - en op de zuiveringsinstallatie aan het eind - af kan spelen en dat de bedrijfsvoering kan verstoren.

De tweede les is: bouw nimmer te groot, dit op straffe van het wegvallen van een redelijke exploitatiebasis. Het is de grote verdienste van van der Burgh dat hij door de nood gedwongen reeds bij de aanvang van zijn werk in West-Brabant deze les heeft geleerd en sindsdien bij vrijwel alle andere nog te bouwen zuiveringstechnische werken overdimensionering heeft kunnen voorkomen. Het gunstige heffingsniveau van West-Brabant, waarvoor de basis werd gelegd door zijn geduldig cijferwerk voor een rendabele A.W.P. heeft door dit beleid een vertrouwenwekkend perspectief voor de toekomst meegekregen.

Peter Bon.

